

Anmeldelser

J. TH. ARNFRED FORTÆLLER. Ved Richard Andersen. I kommission hos Konrad Jørgensens bogtrykkeri A/S, Kolding. 75 s. 1977.

For nogle år siden var det for mange en særlig oplevelse at høre Arnfred fortælle i radioen om sin barndom og ungdom i Vestjylland. Der fremkom da også forslag om at lade de fem radiosamtaler, som Richard Andersen ikke uden besvær fik formidlet, udkomme på tryk. Men Arnfred afslog. Han ville ikke have sine erindringer udgivet, mens han levede. Det kunne vente til efter hans død. Han havde selvfølgelig liggende materiale til belysning af hans mangeårige virke på fremtrædende poster. Lidt havde han dog ladet publicere, således i Ribe Stifts årbog og i Historisk Samfunds årbog.

Efter Arnfreds død i 1977 blev tanken om en erindrings- og mindebog taget op af redaktionen af Dansk Udsyn, Richard Andersen, Askov. Resultatet blev en smuk lille bog, der indledes med radiosamtalernes stof, om hjemmet i Sønderbøl, Aal sogn, og det vestjyske landsbymiljø sidst i forrige århundrede. Faderen var venstremand og kunne ikke med sognepræsten, J. Nik. Schou, der var ivrig missionsmand og vækkelsesprædikant. Derimod kom »Vor præste« til at betyde ikke så lidt for drengen, og Arnfred omtaler pastor Schou med nogen sympati, uden at han dog lod sig bevæge til at blive teolog og hedningemissionær.

Kapitlerne *På vej mod Askov* og *Forstander på Askov højskole* er dækkende for hovedperioden i Arnfreds liv og vil være ret velkendt højskolehistorie. Omtalen af arbejdet inden for andelsbevægelsen og de mange andre gøremål, herunder det sydslesvigske engagement og arbejdet for Løgumkloster-refugiet afrunder beretningen om forstander Arnfreds vidtspændende virke. Der afsluttes med *Ved dagens begyndelse, 5 andagter*.

I en tid, hvor større biografier over kulturpersonligheder er blevet sjældne udgivelser, vil denne lille bog give et indtryk af J. Th. Arnfred, der trods sin høje alder aldrig blev egentlig *forhenværende*.

ESBJERG - BY OG EGN. Af H. Meesenburg, F. Lauridsen, P. Dragsbo og S. Tougaard. Udgivet i anledning af Esbjerg kommunale Skolevæsens 100-års jubilæum. BYGD 1977.

Når en bog på ca. hundrede sider, hvoraf knap halvdelen er tekst, skal spørnde over en udvikling fra vestkystens naturforhold i fortiden til dagens olieboring i Nordsøen, må der selvsagt blive tale om et oversigtsværk. Efter omtalen af vestkyst- og vadehavsnaturen følger Bondestenalderen, dækkende ca. 10.000 år og i hovedsagen skrevet med »Mark og Montre« som kilde. Efter et langt spring følger vikingetid med en beretning om fundet af en landsby i Sædding.

Og så er vi fremme ved 1845 med redegørelse for befolkningsforholdene i landsbyerne i Veldbæk og Novrup. Mandens og kvindens arbejde året rundt er vist ved tegninger, årstallene 1700-1850 er dog vist for snæver en ramme. Så er vi ved Esbjerg, hvis opridsede historie ikke er ukendt. Afsnittet *Esbjergs kvarterer* går lidt dybere i emnevalg og -behandling, og det samme gælder det følgende afsnit *Hvad er en by?* Trafikforholdene, A/S Vestkraft samt omtalen af kommune og amtsråd bringer mange tal, men er dermed på forhånd dømt til ret hurtigt at tabe aktualitet. Fritidsmulighederne er jo mange i Esbjerg. Efter en omtale af omegnsbyerne og -kvartererne, hører vi om esbjergensernes alder, statistisk opdelt. Havnen får den fyldige beretning, den har krav på, og fiskerihavnen omtales ud fra den aktuelle situation, hvorefter bogen slutter med olieboring i Nordsøen.

Rask må det gå. For hele bogen gælder, at her er sagt meget med få ord. De mange billeder og kort i farver er fortræffelige. Måske kan det undre, at bogen som et jubilæumsskrift ikke får et par ord tilovers for jubilæets genstand - det kommunale skolevæsen. Det står dog klart, at det må være her, bogen med sine vidt spændende emner vil finde anvendelse.

SØNDERJYSKE ÅRBØGER 1977. *Historisk Samfund for Sønderjylland.*
250 s. Indb.

Årbogen indledes med en artikel af førstelærer J. H. Jensen: *Et stykke landsbyhistorie i kildebelysning.* I Tumbøl berettede traditionen om herremanden kaptajn Petersen på Ladegård i Kværs. Han var bondeplager, og det kom til en retssag mellem kaptajnen og hans bønder, der vandt sagen, hvorefter de købte deres gårde til selveje. Det bemærkelsesværdige er, at historien kan underbygges ved en fyldig, lokalt bevaret dokumentation 1714-66. H. F. Garde omtaler en: *Dansk højskolemand i Sønderjylland efter 1864. Breve fra Adolf Knudsen 1866-71.* Brevskriveren er københavner, blev cand. teol. og meldte sig som frivillig i treårskrigen. Adolf Knudsens vigtigste gerning i Sønderjylland var som forstander for den i 1869 åbnede højskole på Sandbjerg. Hans breve til A. V. Gram og Hans Rosendal er præget af en pessimistisk tone, og til de daglige besværligheder kom Adolf Knudsens dårlige helbred, brystsyge, der efter et par års forløb nødte ham til at opgive højskolen. Han flyttede til København, hvor han døde i 1873. *Indre Mission i Nordslesvig før århundredskiftet.* Af Günter Weitling. Emnet har jo en vis forbindelse med det nationalpolitiske i landsdelen. En central skikkelse i den nordslesvigske vækkelse var præsten Hans Tonnesen, Hoptrup, hvis tidsskrift »Sædekornet« fik betydelig udbredelse. Men der var også modstand. En del af landsdelens præster protesterede mod lægprædikanterne, missionærerne, der heller ikke fandt støtte hos generalsuperintendent Th. Kaftan. M. h. t. det nationalpolitiske gav Vilh. Beck udtryk for, at Indre Mission måtte kunne gøre noget for nordslesvigerne, en indstilling som også kom til udtryk i dansk presse. En instruks for indremissionærerne krævede dog, at »Guds riges fremme« måtte gå forud for den nationale og politiske kamp i Nordslesvig. Dette standpunkt

fandt støtte hos præsterne i den slesvig-holstenske landskirke. *H. P. Jensen: Det preussiske forligsmandssystemets praksis i Tislund sogn 1880-1919.* Hver-ved som forligsmand var et æreshverv, men borgerligt ombud. Loven kom 1879, og allerede året efter var der en sag i Tislund, hvor en tjenestepige havde brugt mindre pæne udtryk mod en mand. Forliget lykkedes. Sagerne var mangeartede. Den sidste forekom i 1919. *Agnes Schmidt Poulsen* skriver om: *Etableringen af partiet Venstre i Nordslesvig efter genforeningen 1920.* Det er en meget grundig redegørelse for de danske nordslesvigeres vanskeligheder ved at placere sig i dansk partipolitik. Ved valget 1920 fik Venstre 47 % af stemmerne i landsdelen. Senere fremkom ønsket om et særligt *Sønderjysk Venstre*, der også blev dannet, men af grunde, som artiklen gør god rede for, fik partiet jo ikke lang levetid. *Dorrit Andersen: Tyve år i en sønderjysk redaktion. Redaktør Ernst Christiansens optegnelser om Flensborg Avis 1892-1912.* I hundredåret for Ernst Christiansens fødsel fremdrages hans optegnelser. Han blev lærdig i redaktionen på Flensborg Avis, og dermed var hans livsbane bestemt. Det var som bekendt en »farlig« arbejdsplads, hvor personalet - således især redaktør *J. Jessen* - ofte måtte tage imod fængselsstraffe for deres artikler, hvad Ernst Christiansen, der var redaktør af Flensborg Avis 1906-40, dog undgik.

Ud over ovennævnte indhold bringer årbogen som sædvanlig fyldige anmeldelser, bognyt samt institutionsberetninger m.v.

L. S. Ravn: LÆRERNE I NORDSLESVIG CA. 1814-1920. Historisk Samfund for Sønderjylland. 1978. Duplikeret.

Det er en bemærkelsesværdig opgave, fhv. stadsskoleinspektør L. S. Ravn her har givet sig i kast med. Hans navn vil dog være kendt fra to tidligere værker af lignende karakter: *Danskuddannede folkeskolelærere i Nordslesvig under preussisk styre. 1966.* Og *Lærerne under spøgreskripterne 1851-64.*

Ved at bringe lærernes personalia samlet i bd. I og de enkelte skolars lærer-rækker i bd. II har forfatteren - vel med Arends: Gejstligheden i Slesvig og Holsten som forbillede - skabt et opslagsværk, som fremtidens skole- og personalhistoriske forskere vil vide at skønne på. Omfattende ca. 3150 kortfattede biografier skulle det være mærkeligt, om der ikke i værket kan være mindre unøjagtigheder, men det store og troværdige kildemateriale samt forfatterens forudsætninger vil dog udelukke enhver forhåndsskepsis. Det seminariehistoriske afsnit s. 489 f. vil, selv om ikke alt stoffet er nyt, kunne påregne særlig interesse.

Ved afslutningen af sit kæmpearbejde har forfatteren stået over for spørgsmålet om bogens udgivelse - egentlig et ganske urimeligt problem, som en forfatter efter at have gennemført et stort og som regel uselvsk arbejde burde være forskånet for.

Bemærkelsesværdigt er det da også, at Historisk Samfund for Sønderjylland er trådt hjælpende til og har med bistand af landsarkivets arbejdskraft kunnet påtage sig materialets stencillering, duplikering og indbinding.

Lars N. Henningsen:

FATTIGVÆSENET I DE SØNDERJYSKE KØBSTÆDER 1736-1841.

Historisk Samfund for Sønderjylland. 1978.

Det er ikke noget særsyn, at historiske specialopgaver fra universiteter og seminarier finder optagelse i historiske tidsskrifter, amthistoriske årbøger o. a. s., mens en udgivelse i bogform - som i dette tilfælde - er sjældnere. En sådan publicering vil og må selvsagt afhænge af, om emnet og dets behandling, dog især fremstillingen opfylder visse krav, så det videnskabelige lærdomspræg, der ofte kendetegner sådanne specialopgaver, ikke gør læsningen besværlig for det brede publikum, man henvender sig til.

Bogen bygger på forfatterens specialopgave ved Århus universitet i 1974 og er efter titlen en klart afgrænset opgave. Imidlertid var fortidens fattige og deres kamp for at bjærge det strengt nødvendige til livets ophold jo et overordentlig påtrængende problem, hvis faktiske omfang er ukendt. Det er da også rimeligt, at forfatteren indledningsvis opgiver at beskæftige sig med tiggerne. Fremstillingen samler sig herefter om »de fattige«, hvoraf der endnu omkring 1800 i Haderslev, efter beregninger, skulle være ikke mindre end 35 % af byens befolkning, som levede på eller under eksistensminimum. Fattigforordningen af 1736 skyldtes et kongeligt initiativ. Christian VI havde i 1734 på rejse til Altona følt sig ilde berørt ved synet af de mange tiggere såvel i byerne som på landevejen, og myndigheder fik ordre til at afgive betænkning om, hvorledes hertugdømmerne bedst kunne »rense for de mange tiggere«. Året efter, 1735, stadfæstede kongen en ny fattigordning for Flensborg, hvorefter tiggeriet skulle ophøre, og de hjemmehørende fattige skulle have ugepenge.

Som det kunne ventes, gik det ikke så let at få gennemført forordningens målsætning i de sønderjyske købstæder. Fattigproblemet vedblev at bestå og forstærkedes under hårde vintre og dyrtid. En rejsende, nationaløkonomen Christian Martfelt, der mortensaften 1761 var i Haderslev, fik - kritisk som han var - ikke det bedste indtryk af byen, men hæftede sig ved »sådan en sang og tralallen på gaden om aftenen af omløbende betlere, at man let kunne ansee byen for en dårekiste og selv tabe forstanden derover«.

Forfatteren følger med grundighed udviklingen op til den opgivne grænse for undersøgelsen, fattigordningen af 1841. Trods det noget tunge emne, må bogen betegnes som letlæselig, og den placerer sig godt i Historisk Samfunds skriftrække.

MARK OG MONTRE 1977

Niels Thomsen fortsætter og afslutter sin gennemgang af Sydvestjyllands spor af yngre stenalders tragtbægerkultur, omfattende sognene Skads, V. Nebel, Tjæreborg, Bramming, Gørding, Grimstrup, Vejrup, Årre, Fåborg og Åstrup. Forudgående artikler i M. o. M. 1971 og 1974.

Steen Hvass: Vikingebeyggelsen i Vorbasse. Om denne interessante udgravning har forfatteren tidligere skrevet i M.o.M. 1970 og F.R.A. 1977.

hvortil der henvises. *Ingrid Stoumann* omtaler vikingetidsbebyggelsen i Sædding, der er undersøgt af Esbjerg museum. Resultaterne kan sammenholdes med forannævnte Vorbasse-undersøgelse.

Erik Einar Holm skriver om Det Gamle Apothek i Ribe. En selvejende institution af samme navn oprettedes i 1971 og havde bl. a. som formål at skaffe boligmuligheder i Ribe for medarbejdere ved det sydjyske universitetscenter. Der gives en udførlig redegørelse for bygningens og grundenes ejerforhold fra ca. 1600, mens selve bygningen med sin enkle konstruktion ikke bragte mange bygningsarkæologiske spor for dagen. *Bodil Busk Laursen*: To dyreserier fra Det Gamle Apothek. Dyrebillederne fremtræder i to serier og har vel relation til apotekets funktion, men en nærmere datering er usikker. *Charlotte Portman* skriver om: Broderede billeder. Traditionen for disse går langt tilbage og omfatter både broderede portrætter og blomsterstykker. Den antikvariske Samling, Ribe, har syv sådanne billeder, tre findes i Varde museum. Artiklen gør rede for nogle af »kunstnerne«, der stammede fra Ribe. *S. Manø Hansen* har besøgt Jakob Nielsen, Vesterballe i Ho, der laver reb af brugte materialer. Der bringes en anvisning på Jakob Nielsens rebfremstilling.

MARK og MONTRE er som sædvanlig smukt trykt med mange illustrationer.

En vestjysk privatbane 1978 »VESTBANEN«. Udgivet af Varde Museum. 1978.

Den 15. marts 1978 kunne »Vestbanen« A/S fejre 75 års jubilæum. Allerede i 1878 begyndte drøftelserne om en bane, der kunne betjene egnen vest og nord for Varde. Efter den første plan skulle banen gå fra Nymindegab til Varde. Der fulgte nu mange års drøftelser. Resultatet blev en privatbane fra Varde til Nr. Nebel, som kunne indvies den 15. marts 1903, og banen har, i modsætning til mange andre privatbaner, vist sig at være levedygtig.

Man har valgt at forme jubilæumsskriftet som en billedreportage, som viser banens situation i dag.

Vald. Andersen.

FANØ - BEBYGGELSE OG LANDSKABER

En fryd for øjet, en øjnenes lyst er den jubilæumshilsen, Rosendahls bogtrykkeri udsendte med sin bog »Fanø - bebyggelse og landskaber«. Fornemt tryk, skønt opsat og med de mest klare og bedårende gengivne farvebilleder, som smykker bogen og levendegør teksten fra ende til anden. Et værdigt arbejde og repræsentant for den 75-årige, en manifestation af trykkeriets høje stadi. -Indholdet svarer i al sin enkelthed dertil, i det væsentlige skrevet af H. Meesenburg og med mindre bidrag af P. Uhd Jepsen (om fuglereservat og fuglekøjer) og Jesper Termansen (om Sønderho). Det samler sig således om havet, sandet, vinden, planter og dyr, Nordby, Rindbyklitten, turismen, eng og

fuglekøje, Hønen (sydspidsen) og Sønderho. - Vadehavets sand når næsten uden hældning ud til øernes vestrand, øerne er blot sandfladens brændings-skabte begrænsning mod det egentlige hav. Videre skildres, hvordan brænding og tidevand fører sand til, og sandbindende planter indvandrer, øst for klitrækkens læ dannes marsk, og et mylder af dyr indvandrer. Bortskæring og nedbrydning er også iøjnespringende, dog vandrede Søren Jessens sand i 10 år 400 m nærmere mod Fanø. Den lille bog er en enkelt, kortfattet populær kvartærgeologi. Så følger skipperbyernes idyl, Rindbys fremvækst som naturødelægger trods planlægning og miljøsnaak samt hundrede års turisme, som viderefører af Fanøs gamle vidtudbredte berømmelse. En fornem geografi.

DET NATIONALHISTORISKE MUSEUM PÅ FREDERIKSBORG
1878-1978. *Ved Povl Eller.*

Det er også en jubilæumsbog, udgivet i anledning af 100-års jubilæet og ligeledes indeholdende en vrimmel dejlige billeder fra det skønne slot. Eller giver her en kyndig rundgang gennem slottet, så bogen er rar for besøgende at have ved hånden, når man skal nyde synet af slottets skatte.

Det berømte trekantrelief over Kathoveddøren i Ribe domkirke, forestillende det himmelske Jerusalem, diskuteres stadig. Som nævnt i vor årbog 1973 tyder Erik Moltke det som et pragtepitaf, Valdemar Sejr satte over sønnen Valdemar, der omkom ved et vådeskud 1231. Tage Christiansen kritiserede denne tydning og mener, det er ældre, muligvis hentydende til Knud Lavard. I det lige udkomne bind »*Årbøger Nord. Oldk. Hist. 1975*« har Moltke taget til genmæle, han fastholder tydningen og uddyber begrundelsen herfor. Navnlig dateringen af indskriftens bogstavformer spiller en rolle, især et M med »pyntesving«, som ifølge Moltke ikke forekommer før 1200, hvad der støtter den yngre datering og tydning. Det er også hævdet af flere, at personen, der skal forestille Valdemar den Unge, ikke kan være denne, da han har hat på hovedet. Her henviser Moltke til den kendsgerning (påvist af Nør-lund), at danske stifterbilleder fra 1100-erne og 1200-erne altid står op uden at bøje sig for Herren, som de rækker en kirkemodel op til, og oftest har de hue på hovedet. Først omkring 1300 skifter de karakter. Når en kirkebygger, dvs. en almindelig stormand, kunne fremstilles med hat på over for Gud, kunne en kongesøn vel også!

H. K. Kristensen.

EN DANSK BONDESKIPPERS HISTORIE - Søren N. Raschs optegnelser
ved H. K. Kristensen. *Udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt 1977.*
205 s. 50,- (65,-) illustreret.

De seneste år har vist, at det ikke kun var »de dannede og formuende« der i fortiden udtrykte sig i skrift om deres liv og tilværelse. Som det nu viser sig,

har ikke så helt få af »almuen« nedfældet deres liv på papiret, ganske vist oftest i en mere nøgtern form af dagbøger og regnskabsbøger.

I modsætning til den kendte memoirelitteratur er imidlertid kun få af disse kilder blevet trykt, og der er derfor grund til at glæde sig over, at Historisk Samfund for Ribe Amt nu har udgivet Søren Raschs optegnelser i deres helhed, ikke mindst da der her er tale om en bondeskipper, en repræsentant for en livs- og erhvervsform som vi i virkeligheden ikke ved så forfærdelig meget om, men en gruppe som varetog en meget stor del af landets transportbehov, helt til jernbanerne og især lastbilerne slog dem ud. Søren Rasch blev født 1783 i Ho og boede her hele sit liv. Hans optegnelser omfatter hvert år fra 1792 til kort før hans død i 1848, skrevet ofte længe efter, men på basis af skibsjournaler, regnskabsbøger og egentlige dagbøger, som han af og til referer til, men som nu desværre er tabt.

Raschs hovedindtægtskilde var traditionel bondeskippervart, i fragt for andre, men også, som det var almindeligt, med jyddepotter, landbrugs- og fiskevarer for egen regning, til markedet i Ribe og især til Altona, Danmarks dengang næststørste havneby, nabo til Hamborg. En virksomhed, der svingede med konjunkturerne, men som i gode tider bragte ham i konflikt med både købmændene i Varde, som han gik i næringen, og med de efter hans mening alt for emsige toldere.

Bogen igennem får man et levende - omend også meget selvbevidst - billede af handelens og søfartens ofte meget usikre vilkår gennem krig og fred, set med en af aktørernes egne øjne. Vi hører også om Raschs lille, men intensive og stadigt forbedrede landbrug, om hans, ret uofficielle, høker- og gæstgivervirksomhed og ind imellem får vi hans kommentarer til verdenssituationen. Rasch holdt nemlig, som en af de få, aviser, og ivrede i øvrigt for en bedring af skoleundervisningen og for oprettelse af sognebiblioteker. Hans livsform må i det hel taget have stået præstens og lærerens nær, den har, trods hans opvækst i sognet, været langt mere bypræget end de fleste af hans sognefællers.

H. K. Kristensen har med vanlig omhu besørgt udgivelsen af optegnelserne med Raschs egne ord, blot tillempet moderne retskrivning, hvilket givetvis letter læsningen meget. Heldigvis har man også medtaget forskellige regnskaber og indbofortegnelser som bilag. Bogens illustrationer er velvalgte og oplysende, og der findes både et person- og stednavneregister samt et fortrinligt emneregister. Et kort forord giver en kort, men præcis biografi af Rasch, og noterne røber et omhyggeligt og nødvendigt detektivarbejde med at få rede på de mange personer og i dag helt ukendte stednavne, der nævnes undervejs.

Noterne røber dog også udgiverens næsten alt for store indforståethed med stoffet, man kan f.eks. næppe forvente, at enhver læser ved, at »landprang« betyder ulovlig handel uden for købstæderne, eller at en »kommæcelst« svarer til en lasteevne på ca. 2 registertons i et skib. Undertiden kunne man ønske, at f.eks. en stærkt detaljeret noteforklaring om en enkelt episode under krigen var blevet erstattet med et ganske kort rids af disse kriges hovedforløb og væsentligste årsager. På samme måde kunne man ønske en lidt

mere fyldig forklaring, end den der gives i forordet, om de ydre rammer for Raschs handel, hans forhold til Vardekøbmændene og de toldregler han var underlagt. Sådanne kommentarer kunne nok have gjort det lettere for læseren at få sammenhæng og fuld mening i de notater, der jo er skrevet til en indforstået samtid.

Også uden dette er bogen jo imidlertid fuld af værdifuldt stof om handel og landbrug, reforminitiativer, omfattende velgørenhed, varmt familieliv og familietragedier, som her er gjort letlæseligt. Her er mere end rigeligt af interesse for såvel den almindelige læser som skolernes historieundervisning.

S. Manøe Hansen: STRANDINGER OG REDNINGSAKTIONER, FRA SKALLINGEN TIL NYMINDEGAB 1852-1975.

Historisk Samfund for Ribe Amt 1977. 50. - (65.-). Illustreret.

I 1975 nedlagdes bl.a. redningsstationerne i Blåvand, Vejers, Hennegård og Nymindegab, og dermed afsluttedes, med forfatterens ord, en epoke i redningsvæsenets historie.

Denne begivenhed er for Manøe Hansen blevet anledningen til at skrive de fire redningsstationers historie fra deres oprettelse (de ældste er fra 1852) til 1975.

Bogen rummer indberetningerne til redningsvæsenet om samtlige redningsaktioner udført ved hver af de fire stationer. Man kan her med redningsfolkernes egne knappe ord læse om de ofte risikable og altid krævende aktioner, som har reddet mange, mange menneskeliv. Ikke uden grund var Jyllands vestkyst en af de mest frygtede blandt søfolk. Bogen er nok ikke mindst tænkt som en højst berettiget hyldelse til de dristige og dygtige folk, der bemandede redningsstationerne.

Alligevel kan man ikke lade være med at beklage, at bogen er opbygget på en måde, så dens anvendelighed begrænser sig til dette ene formål. Det *kan* være myterne om gamle dages skumle strandboer, der efter sigende lokkede skibene til stranding, der så godt som helt har fået Manøe Hansen til at holde sig fra den økonomiske side af sagen. Bjærgelønnen var beskeden, men den var der dog. Og når man nu ved, at det var bjærgeløn og belønning for den ganske vist helt usædvanlig omfattende redningsaktion for mandskabet på »Alexander Nevsky«, der ca. 1900 gjorde det muligt for Harboørfiskerne at skifte deres sejlbåde ud med motorbåde, ja, så kunne man unægtelig ønske sig, at forfatteren i det mindste havde medtaget indberetningernes oplysninger om bjærgeløn m.m. for hver enkelt aktion og ikke kun enkelte eksempler. Derved havde man dog haft mulighed for ud af det store materiale at drage oplysninger om redningsvæsenets direkte økonomiske betydning for de alt andet end velhavende beboere i disse sogne.

End ikke en nærmere redegørelse for arbejdet og organisationen omkring vagter m.m. er der blevet plads til, bortset fra en kort bemærkning, placeret lidt tilfældigt, ved en illustration s. 178. De historiske oplysninger om redningsvæsenet indeholder kun rent teknisk information om oprettelse, udstyr og mandskab.

Det er skuffende, at det righoldige og spændende stof, som bogen rummer, er så fuldstændig ubearbejdet og ligesom drukner lidt i ren opremning, fordi alle, også de temmelig intetsigende, aktioner skal med, uden at de oplysninger, der kunne gøre også disse aktioner anvendelige for en mere systematisk bearbejdning, er med.

Som det er, må man nøjes med at glæde sig over de spændende skildringer af vanskelige og modige aktioner, ofte udført med fare for redningsfolkens egne liv og lemmer.

Bogen er fyldt med gode illustrationer, ikke mindst er Jørgen Bruuns fine tegninger en fryd for øjet. Bogen er desuden forsynet med en række registre over skibsnavne, person- og stednavne, og tilmed et specielt register over lokale stednavne, samt en ordforklaring.

Dorte Haahr Carlsen.

Beretning 1977-78

Der afholdtes årsmøde den 6. oktober 1977 i Billundcentret, Billund. Borgmester A. Chr. Andersen, Grindsted, holdt foredrag om: *Slaugs herreds historie og udvikling de sidste 100 år.*

Generalforsamlingen, som sædvanligt med kaffebord, vedtog en ændring af vedtægterne. Til bestyrelsen valgtes borgmester A. Chr. Andersen i stedet for afdøde stiftamtmand M. Edelberg, og i stedet for antikvar Mogens Bencard, der ikke ønskede genvalg, valgtes købmand Johannes Hansen, Brørup. I øvrigt genvalg.

Derefter var der foredrag af borgmester J. Bach Pedersen, Billund, der fortalte om: *Billund fra landsby til moderne industriby.*

Årsmødet var som sædvanligt velbesøgt.

Samfundet har 1977 udgivet tre bøger: *Børn*, et billedværk, redigeret af Mogens Bencard. Bogen udsendtes som gavebog til medlemmerne i anledning af Historisk Samfunds 75 års jubilæum. *En dansk bondeskippers Historie. Søren Raschs optegnelser.* Ved H. K. Kristensen. Og S. Manøe Hansen: *Stranding og redningsaktioner fra Skallingen til Nymindegab 1952-1975.*

Om bestyrelsens fordeling af posterne henvises til omslaget side 2.

— — —

Sommerens udflugt foregik 11. juni. Man begyndte i Nørre Snede, hvor man samledes i kirken. Herfra kørtes forbi Matrup hovedgård til Tamdrup, hvor man besøgte kirken og Tamdrup Bisgård. På Uldum højskole spistes den medbragte forkost. Skolen forevistes, hvorefter der var fælles kaffebord. Videre gik turen til Horsens, og undervejs besøgte man jættestuen Grønhøj ved Bygholm sø. I Horsens besøgte Industrimuseet og Klosterkirken. Udflugten, der var tilrettelagt og ledet af G. Ibsen Sørensen og Johannes Hansen, havde ca. 120 deltagere.

Nye medlemmer 1977

Alslev: Oberstløjtnant P. E. Juvre. *Andst:* Agnes Jensen, lærer Randy Johansen, lærerstuderende Peter Olesen Müller. *Billum:* gdr. Kr. Simonsen. *Bobøl:* Ingeborg Elbeck. *Brørup:* redaktør Anne Marie Allesøe, Anna Høher, Else Maasbøl, revisor Hans H. Petersen, Julius Petersen. *Darum:* Lissi Jensen. *Dragør:* lærer Kirstine Bjerrum. *Dyreby:* landmand Georg Bloch Jørgensen. *Esbjerg:* løjtnant N. H. Bjerre, Per Deskov, toldass. Søren Frederiksen, Jens Munk Futtrup, Ella Gregersen, kørselsleder Lars Boutrup Groth, Gunnar Hansen, sygeplejerske Jenny Stensig Jensen, Georg W. Jørgensen, lærerstuderende Mogens Falk Jørgensen, kaptajn S. A. Kristensen, Bent Nielsen, bogtrykker Børge Nielsen, sekretær Anna Noer, Jens Thykær Poulsen, civilingeniør N. E. Skjærbæk, Strandby-Foto, Kirsten Tofte. *Filskov:* Åge Jakobsen. *Fredericia:* overpakkemester H. Jepsen. *Føvling:* kontorass. Birgit Harbo, Niels Chr. Nielsen. *Gentofte:* Gerda Scherfig Jensen. *Gesten:* Marie Vaaben. *Grenå:* adjunkt Tom Mortensen. *Grindsted:* fabrikant Bue Agersnap, Ellen og Inger Holt, civilingeniør Søren H. Kjærsgård. *Gørding:* gdr. Hans Ejler Nielsen. *Hadsund:* Bent Boye. *Hellerup:* Svend Jacobsen. *Himmelev:* toldkontrollør J. Raun Petersen. *Hjerting:* lærer Halfdan Kjær Andersen. *Holstebro:* Holstebro Museum. *Hovborg:* mejeribestyrelse Erling Bruhn. *Janderup:* gdr. Gunner Bennedsen, mag. art. Ole Faber, Inga Jørgensen, lærer Inger Birgit Knudsen, Jens Vind Nielsen, gdr. Niels Peder Nielsen, Åse Friis Nielsen. *Kolding:* personalechef Lars Stig Duehart, overlærer Else Warming. *København:* fhv. sygeplejerske Gertrud Marie Gravesen, toldass. Gunner Jakobsen, direktør Henning Paludan, Carl Verner Petersen, cand. polit. Verner Pugaård. *Lustrup:* projektleder Andreas Jørgensen. *Nordby:* M. Sonnichsen. *Nordenskov:* dyrlæge Leif Olesen. *Nymindegab:* major Svend O. Jensen. *Næsbjerg:* Niels Jørgen Poulsen. *Odense:* korrespondent Jytte M. Koch. *Orten:* Kr. Knudsen. *Oxbøl:* radiotelegrafist Preben Bukholt, major H. Ebert, major E. F. Nielsen, materielforvalter K. E. Pedersen, major S. Slot, kaptajn G. Soll, materielforvalter Åge Thuesen, overtelegrafist Henning Thøjsen, major Mogens Wester. *Ribe:* stud. med. Jørn Jepsen, lærer Dorte Larsen, kst. stiftamtmand Henrik Moltke-Leth, cand. mag. Ingrid Nielsen, fuldmægtig Poul Nielsen, rektor Thomas Rasch, Kirstine Bruhn Sørensen. *Ringkøbing:* tandlæge Bent K. Andresen. *Roskilde:* malermester Søren Pedersen. *Ry:* Ingrid Koch. *Rødekro:* overportør Peter B. Lautrup. *Seem:* Thor-kild Demuth. *Sig:* lærer Jørgen Madsen, skoleinspektør Åge Vestergård. *Skads:* dyrlæge Svend Hansen. *Skjern:* sygeplejerske Hanne Mette Pedersen. *Varde:* oberst N. P. M. Bohn, Helle Grell, fuldmægtig Gunner Hansen, dyrlæge I. Stefan Jørgensen, smedesvend I. P. Lauge Kristensen, lærerstuderende Kim Lauge Kristensen, sygeplejerske Kirsten Møller, Adjunkt Ole Nørskov Nielsen, Ulla Rosenlund, kaptajn S. D. Spangsberg, direktør H. P. Svenningsen, tandlæge Jens Thau, Varde Handelsskole. *Vejen:* konsulent I. P. Hansen, arbejdsmand Karl Schlünssen, lærer Søren Schousen. *Vejrup:* centerchef Per Himmelstrup. *Vester Vedsted:* Arne Jørgensen. *Vorbasse:* skolebibliotekskonsulent Benny Birger. *Værløse:* mekaniker Tage Frederiksen. *Ølgod:* skoleinspektør Jørgen Føns, major S. A. M. Nielsen, lærer Sten Rasmussen. *Øse:* sognepræst Frede Dalum.

Regnskab for 1977

1. januar-31. december

INDTÆGTER

Kassebeholdning pr. 1. jan. 1977.....	109.739,97
Kontingenter.....	62.827,00
Bogsalg.....	56.072,76
Indgået moms af bogsalg.....	9.167,89
Portogodtgørelse.....	3.241,10
Renter af legater.....	577,50
Renter af beholdninger i sparekasse.....	12.418,91
Refunderet moms.....	11.047,00
Diverse.....	257,85

Tilskud:

Staten.....	4.800,00
Ribe Amtsråd.....	15.000,00
Kommuner.....	42.100,00
Pengeinstitutter.....	13.900,00
Fonds.....	16.000,00
	<u>91.800,00</u>
Balance.....	<u>357.149,98</u>

UDGIFTER

Forfatterhonorar.....	6.130,00
Forsikringer, kontingent S.L.F.	2.299,84
Årbogen »Fra Ribe Amt« 1977.....	70.757,90
Publikationerne:	
»En dansk bondeskippers historie«,	
»Strandinger og redningsaktioner«,	
»Børn, fotografier fra Ribe Amt«	
forarbejde til »Peder Hegelund - en biografi«,	
indkøb af »Danmark - historisk billedbog«.....	169.168,63
Porto ved udsendelser.....	15.210,18
Kontorartikler og telefon.....	2.975,16
Møder, foredrag og udflugter.....	7.342,42
Kurser.....	1.710,10
Repræsentation.....	1.577,72
Bøgekøb og bibliotek.....	2.145,97
Vandreudstillingen »Børn«, foredragsrække, husleje m.v.	7.692,94
Udgæt moms.....	21.225,20
Indsendt moms.....	2.245,00
	<u>310.481,06</u>
Udgifter i alt.....	<u>46.668,92</u>
Beholdninger at overføre til 1978.....	
Balance.....	<u>357.149,98</u>

AKTIVER

Indestående i Ølgod Sparekasse:

Konto 00-03804.....	840,61
Konto 656-06-18728.....	16.678,18
Konto 656-06-21109.....	6,88
Konto 656-02-17014.....	19.784,19
Konto 656-02-25629.....	7.258,58
	44.568,44
Kontant beholdning.....	144,61
Girokonto nr. 6043194.....	1.955,87
Pengebeholdning at overføre til 1978.....	46.668,92
Th. Mølhedes legat.....	12.700,00
Boglager.....	3.000,00
Formue.....	
	62.368,92

Ølgod, den 6. januar 1978.

Manøe Hansen,
kasserer.

Omstående regnskab er gennemgået og fundet i bedste orden. Beholdningens tilstedeværelse er konstateret.

Grindsted, den 25. januar 1978.

J. Kusk.

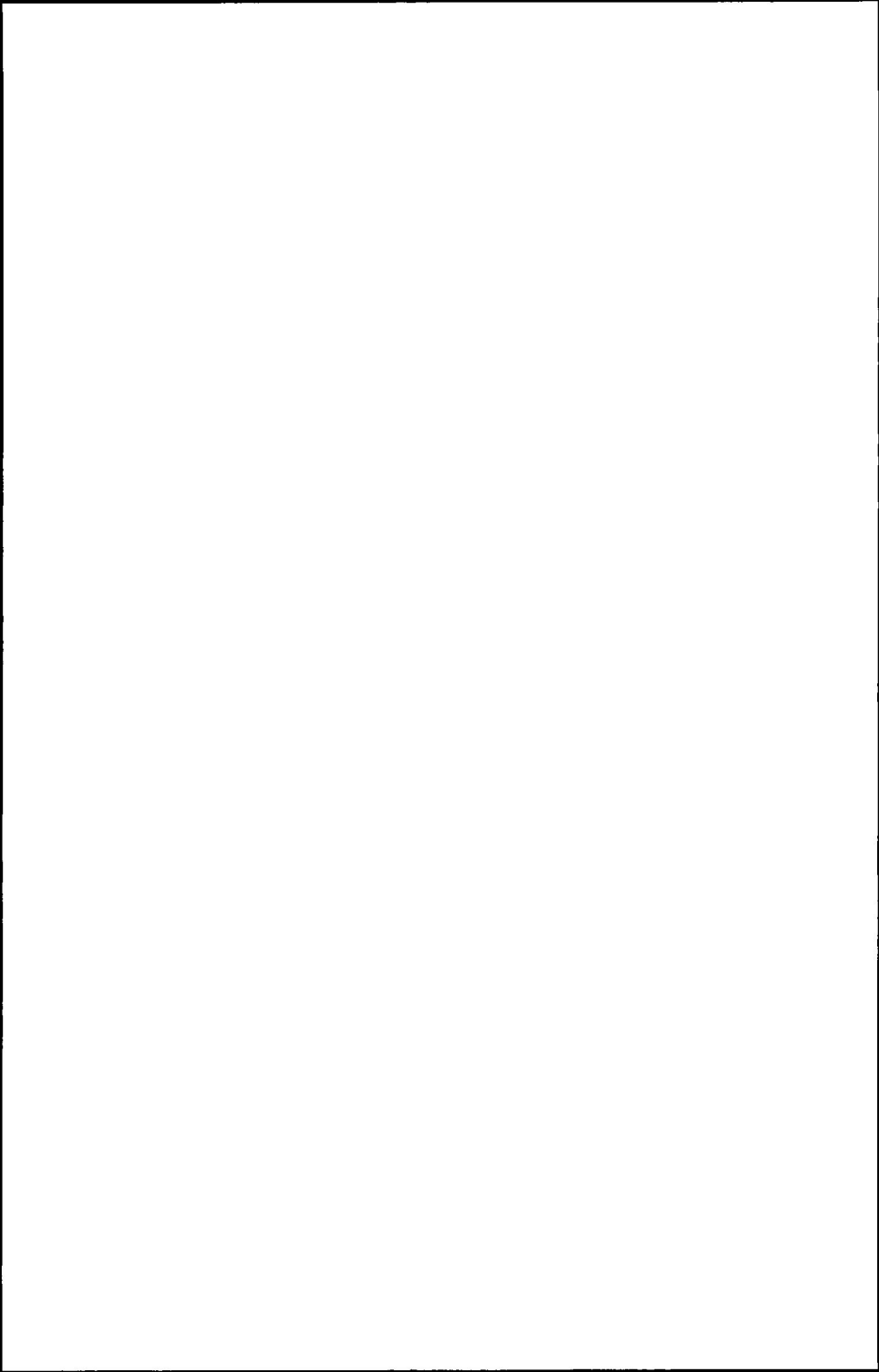
Svend B. Troelsen.

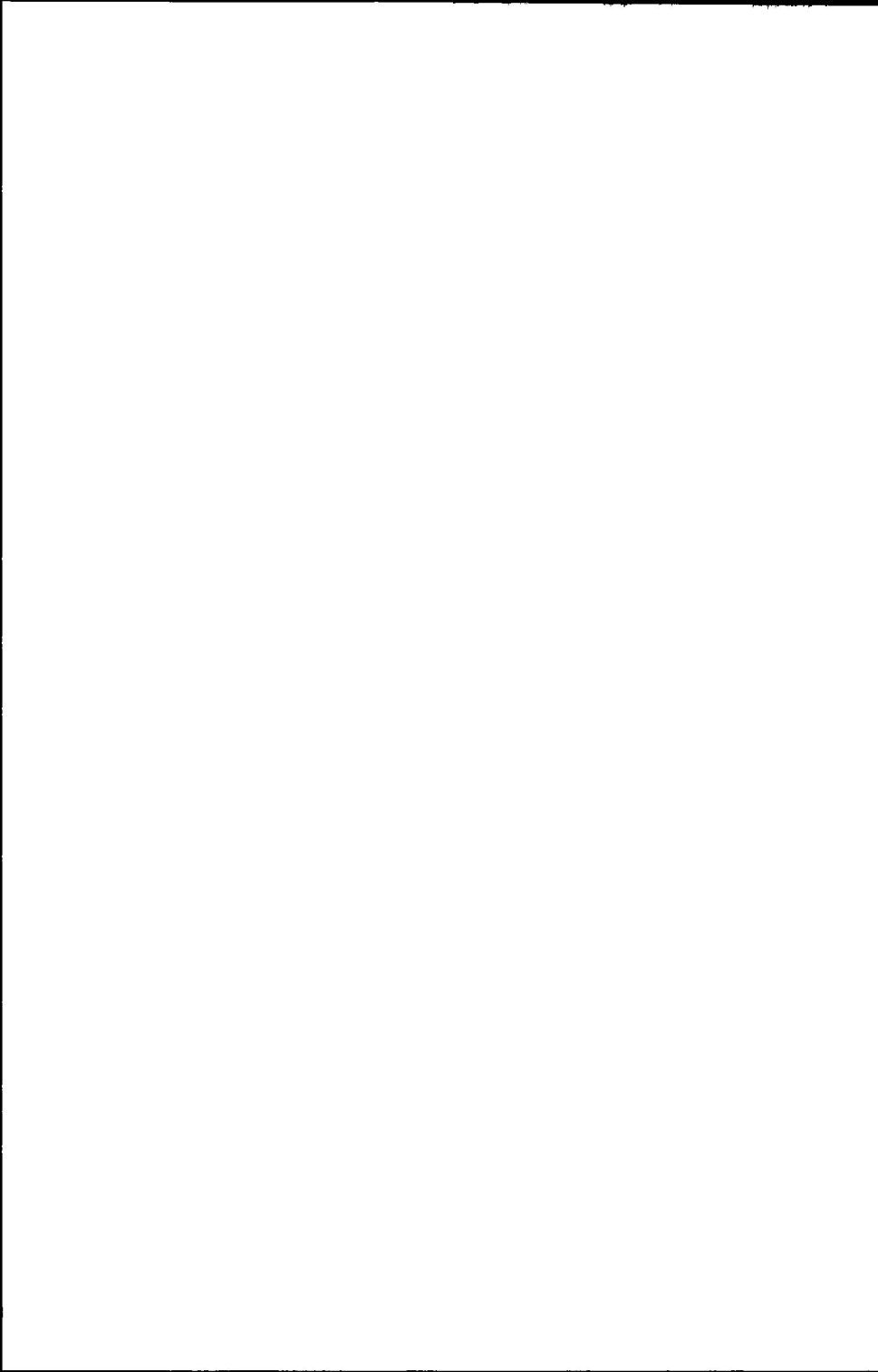
Ordinære tilskud:

Staten		4.800,00
Ribe Amtsråd		5.000,00
<i>Kommuner:</i>		
Billund Kommune	400,00	
Blåbjerg Kommune	300,00	
Blåvandshuk Kommune	250,00	
Bramming Kommune	300,00	
Brørup Kommune	400,00	
Esbjerg Kommune	1.500,00	
Grindsted Kommune	500,00	
Helle Kommune	150,00	
Holsted Kommune	700,00	
Ribe Kommune	1.100,00	
Varde Kommune	500,00	
Vejen Kommune	1.500,00	
Ølgod Kommune	500,00	8.100,00
<i>Pengeinstitutter:</i>		
Andelsbanken, Esbjerg	200,00	
Den danske Bank, Esbjerg	200,00	
Handelsbanken, Bramming, Esbjerg, Grindsted, Varde, Vejen	2.000,00	
Privatbanken, Esbjerg, Ribe	400,00	
Provinsbanken, Ribe	200,00	
Sparekassen »Bikuben«, Esbjerg	500,00	
Sparekassen »Bikuben«, Ribe	400,00	
Sparekassen Grindsted	1.000,00	
Sparekassen »Sydjylland«	1.200,00	
Sparekassen Ølgod	1.000,00	7.100,00
I alt		<u>25.000,00</u>

Ekstraordinære tilskud til publikationerne:

»Biskop Hegelunds almanakoptegnelse«: Carlsbergfondet	10.000,00
»En dansk bondeskippers dagbog«: Sydvestjysk Samfund	1.000,00
Tuborgfondet	5.000,00
»En dansk bondeskippers dagbog« og	
»Strandinger og redningsaktioner«:	
Blåbjerg Kommune	6.500,00
Blåvandshuk Kommune	7.500,00
Esbjerg Kommune	10.000,00
Varde Kommune	7.500,00
Handelsbanken, Varde	500,00
Varde Bank, Varde	1.000,00
»Børn. fotografier fra Ribe Amt«:	
Ribe Amtsråd	10.000,00
»Gørding herred«:	
Bramming Kommune	1.500,00
Holsted Kommune	1.000,00
Jubilæumsudstillingen »Børn«:	
Sparekassen »Bikuben«, Ribe	300,00
Sparekassen »Syddjylland«	5.000,00
I alt	<u>66.800,00</u>

Indhold

<i>Henning Schlanbusch</i> : Dommerfuldmægtig i Varde	3
<i>Peter Dragsbo</i> : Gavl og tårn. Nogle træk i bygningskulturen	11
<i>H. K. Kristensen</i> : Svinedrifter	27
<i>Bue Kaac</i> : Ripensiske studenter i København	44
<i>Friis Legardt Skov</i> : Gamst ca. 1900	110
<i>Evald Larsen</i> : Noget om nogle af Varde Skovbogades gamle gårde	126
<i>Karl Krummes</i> : Høbjærgningen i Fil sø	155
<i>Lautids Lauridsen (f)</i> : En daglejers hjem og dets skæbne	165
<i>F. S. Grove-Stephensen</i> : En Sønderho kaper	178
<i>Vald. Andersen</i> : Den »mindre landevej« Hjer ting-Kolding	183
<i>H. K. Kristensen m. fl.</i> : Historisk Samfunds segl	193
<i>Vald. Andersen</i> : Oluf Nielsens Gørding herred. Et supplement, Darum sogn	199
<i>H. K. Kristensen</i> : En vestjysk skippers lastningsbesværligheder	210
<i>Henning Schlanbusch</i> : Vide for Maade by af Jerne sogn	212
<i>Mindeord</i> : <i>H. K. Kristensen</i> : H. N. Skade	214
Anmeldelser	216
Beretning	225
Nye medlemmer	227
Regnskab	228